

KÖRFEZ BÖLGESİNİN POLİTİK
EKONOMİSİ VE EMEK PİYASASI

Editör

Erhan Akkaş

Yazarlar

Süleyman Orhun Altıparmak, Tahsin Yamak, Zana Baykal,
Abdullah Sayın, Birkan Kemal Ertan, Hazal Muslu-El Berni,
Sinem Cengiz, İsmail Akdoğan, Rumeysa Ayverdi,
Betül Doğan-Akkaş, Erhan Akkaş

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 111
İktisat Politikası Dizisi – 11

Erhan Akkaş, Körfez Bölgesinin Politik Ekonomisi ve Emek Piyasası

Yayına Hazırlayanlar: Merve Soylu
Musahhih: Enes Süslü

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA
ISBN: 978-625-8157-12-3 | EISBN: 978-625-8157-13-0

© İktisat Yayınları, 2022

Bütün yayım hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları

Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erhan Akkaş

Körfez Bölgesinin Politik Ekonomisi ve Emek Piyasası

1. Baskı, xvi + 272 s., 13.5 x 21 cm

Kaynakça ve izin var.

ISBN: 978-625-8157-12-3 | E-ISBN: 978-625-8157-13-0

Politik Ekonomi, Körfez Bölgesi, Emek Piyasası

KÖRFEZ BÖLGESİNİN POLİTİK EKONOMİSİ VE EMEK PİYASASI

Editör

Erhan Akkaş

Yazarlar

Süleyman Orhun Altıparmak, Tahsin Yamak, Zana Baykal,
Abdullah Sayın, Birkan Kemal Ertan, Hazal Muslu-El Berni,
Sinem Cengiz, İsmail Akdoğan, Rumeysa Ayverdi,
Betül Doğan-Akkaş, Erhan Akkaş

İktisat Politikası Dizisi

Bu dizide, iktisat politikasının temel mesele ve sorunları ile ilgili güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide iktisat politikasının teori, tarihsel süreç ve uygulamalarının yanısıra kamu politikaları, istihdam, kalkınma, gelir dağılımı eşitsizliği olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Abdulkader Thomas, *Ribayı Anlamak*

Taha Eğri, *Mısır'da Ordu ve Ekonomi*

Mohammed Najatullah Siddiqi, *Ekonomide Devletin Rolü*

M. Umer Chapra, *Adil Bir Para Sistemine Doğru*

Mervan Selçuk & Şakir Görmüş, *Zekâtın Kurumsallaşması*

Munawar İqbal, *İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele*

Zafer İqbal & Mervyn K. Lewis, *Yönetişime İslami Bakışlar*

Abdul Karim Bangura, *İslam ve Ekonomi-Politik Sistemler*

Taha Eğri, M. Hüseyin Mercan, *Orta Doğu Ekonomi Politikası*

Kolektif, *Türkiye'nin Kalkınma Reformu*

Erhan Akkaş, *İslami Finansın Politik Ekonomisi: Körfez Ülkeleri Uygulaması*

Erhan Akkaş

2010 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat bölümünden mezun olduktan sonra 2012-2013 yılları arasında Harran Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2013 yılında Sussex Üniversitesinde Küresel Politik İktisat alanında yüksek lisans eğitimine başladı ve “Ulusal Varlık Fonları ve Arap Körfez Ülkeleri: Finansallaşmanın Devlet-Toplum İlişikisine Etkisi” başlıklı tez çalışmasıyla 2014 yılında master derecesini aldı. 2015 yılında Durham Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Merkezinde doktora çalışmalarına başlayan Akkaş, 2019 yılında “Bilginin İktisadi Kalkınma, Banka Performansı ve İslami Bankaların Kurumsal Olarak Ortaya Çıkışı Üzerine Etkisi” başlıklı tez çalışmasıyla doktorasını tamamladı. Akkaş doktora çalışması boyunca Arap Körfez ülkelerinde araştırma projelerinde yer aldı ve Katar Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak bulundu. Durham Üniversitesi İşletme Okulu’nda post-doktora çalışmalarını tamamladı. 2020-2022 yılları arasında Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2022 Ağustos ayından itibaren Sakarya Üniversitesi’nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Politik iktisat, iktisadi kalkınma, İslam ekonomisi ve İslami finans üzerine çalışmalar yürütmektedir.

Süleyman Orhun Altıparmak

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 2014 yılında mezun oldu. Sussex Üniversitesinde (Birleşik Krallık) 2016 yılında yüksek lisans öğrenimini tamamlayan Altıparmak, Exeter Üniversitesinde (Birleşik Krallık) 2020 yılında Amerika’nın petrol politikaları üzerine çalıştı ve doktora derecesini aldı. 2020 yılının Ekim ayından itibaren Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında öğretim elemanı olarak çalışmaktadır.

Tahsin Yamak

2003 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünde lisans eğitimini, 2006 yılında “Türkiye’nin Alternatif Enerji Kaynakları Potansiyeli ve Ekonomik Analizleri” başlıklı tezi ile Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İktisat Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında ise Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Orta Doğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalında “Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme: Körfez Ülkeleri İçin Bir Uygulama” başlıklı tezi ile doktora eğitimini tamamlamıştır. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Yamak’ın araştırma ve çalışma alanları, başta Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde olmak üzere, Türk ve İslam dünyası ülkelerinde ekonomik ve kurumsal dönüşüm üzerinedir.

Zana Baykal

2011 yılında Marmara Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi bölümünden mezun olduktan sonra aynı yıl Marmara Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsüne yüksek lisans için kabul aldı. 2014 yılında Türkiye-IKBY arasındaki enerji ilişkilerini inceleyen teziyle mezun oldu. 2015 yılında Sakarya Üniversitesi Orta-doğu Enstitüsünde doktora eğitimine başladı. Türkiye-Irak ilişkilerini neoklasik realist çerçeveden inceleyen tezi üzerinde çalışmalarına devam etmektedir. Aynı zamanda 2012 yılından beri Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsünde araştırma görevlisi olarak çalışan Baykal, hâlihazırda İspanya Granada Üniversitesi Barış ve Çatışmalar Enstitüsünde misafir araştırmacı olarak bulunmaktadır. Uzmanlık alanı Irak olan Baykal'ın çeşitli akademik dergi ve kitaplarda makaleleri yayımlanmıştır. Birçok ulusal ve uluslararası araştırma projelerinde de görevler almıştır. Ayrıca İran Araştırmaları Dergisi'nde yardımcı editörlük görevini sürdürmektedir.

Abdullah Sayın

2013 yılında Kafkas Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden Yüksek Onur seviyesi ile mezun oldu. 2017 yılında kazandığı MEB YLSY bursu kapsamında Tahran Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. İran Dış Politikası, İran'ın Güvenlik Doktrini, Modern dönem İran Siyasal Hayatı ve İran Ekonomisi ile ilgili çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Farsça ve İngilizce bilmektedir.

Birkan Kemal Ertan

2019 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümünden "Magna Cum Laude" (Yüksek Onur) seviyesinde mezun oldu. Hâlihazırda Yıldız Teknik Üniversitesinde İktisat yüksek lisans eğitimine devam etmekte ve başta İran ekonomisinin makro değişkenleri olmak üzere, iktisat teorisi ve finans piyasaları ile ilgili çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Farsça ve İngilizce bilmektedir.

Hazal Muslu-El Berni

Doktora derecesini Kadir Has Üniversitesinden Uluslararası İlişkiler alanında almıştır. Körfez güvenliği ve siyaseti, eleştirel güvenlik teorisi ve Suudi dış politikası ile ilgilenmektedir. Paris'te yaşamaktadır.

Sinem Cengiz

Lisans öncesi eğitimini doğduğu ülke olan Kuveyt'te tamamlayan Sinem Cengiz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bölge Çalışmaları Doktora programında Körfez çalışmaları üzerine araştırmalar yapmaktadır. Yüksek lisans eğitimini aynı üniversitenin Uluslararası İlişkiler bölümünde Türk-Suudi ilişkileri üzerine yazdığı tez ile tamamlamıştır. Kuveyt Devleti'nin Ankara Büyükelçiliği'nde 2015-2018 yılları arasında basın danışmanlığı yapmıştır. 2018-2019 yılları arasında Kuveyt hükümetinin bursu kapsamında Kuveyt Üniversitesinde tez çalışmalarına devam etmiştir. 2016'dan bu yana Suudi Arab News gazetesinde haftalık köşe yazısı yayınlanan Cengiz'in "Turkish-Saudi Relations: Cooperation and Competition in the Middle East" adlı kitabı 2020'de Gerlach Press tarafından yayınlanmıştır. İleri düzeyde İngilizce ve Arapça bilen Cengiz'in çok sayıda yayınlanmış makaleleri ve kitap bölümleri mevcuttur.

İsmail Akdoğan

Doç Dr. İsmail Akdoğan, 1986 yılında Erzurum'un Yakutiye ilçesinde dünyaya geldi. 2005-2010 döneminde Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2013 yılında aynı üniversitede "İslam Devrimi'nden Arap Baharı'na Suudi Arabistan-İran İlişkileri" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı ve aynı yıl Sakarya Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2018 yılında Sakarya Üniversitesinde "Tek Kutuplu Uluslararası Sistemde Bölgesel Güçlerin Ulusal Güvenlik Stratejileri: Suudi Arabistan Örneği" adlı tezini başarıyla savunarak doktora eğitimini tamamlayan Akdoğan Şubat 2022'de doçent unvanını aldı. 2013'te Sakarya Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlayan Akdoğan, Ocak 2022'den itibaren Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Rumeysa Ayverdi

2016 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2015-2016 akademik yılında Polonya'nın Varşova şehrindeki Collegium Civitas Üniversitesinde Erasmus programı kapsamında eğitim gördü. 2016- 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsünde yüksek lisans eğitimine başladı. Aynı yıl bu enstitüde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2018-2019 öğretim yılında 9 aylık bir süreyle saha çalışmaları ve Arapça öğrenimi kapsamında Katar Üniversitesinde bulundu. 2020 yılında "Umman'ın Ortadoğu Krizlerindeki Arabulucu Rolü" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. Bunun yanı sıra bu süre içerisinde birçok kitap bölümü yayınladı. 2017 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından desteklenen bir projede araştırmacı olarak görev aldı. 2021 yılında aynı enstitüde Ortadoğu Çalışmaları anabilim dalında doktora eğitimine başladı. Çalışma alanları arasında Körfez ülkelerinin dış politikası ve Türkiye ile ilişkileri bulunmaktadır.

Betül Doğan-Akkaş

Katar Üniversitesi Körfez Çalışmaları Merkezi ile Durham Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinin ortaklaşa yürüttüğü programda doktora adayıdır. Katar Üniversitesinden "Securitization of Qatari Foreign Policy (Katar Dış Politikasının Güvenikleştirilmesi)" başlıklı teziyle yüksek lisans derecesini elde etmiştir. Doğan Akkaş, lisans eğitimini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. Lisans eğitiminin akabinde, Filistin'in Cenin şehrinde saha araştırması yapmıştır. Araştırma alanları ve yayınları Yemen ve Körfez monarşilerinin sosyal dönüşümleri, dış politika üretimleri ve güvenlik stratejilerini içermektedir.

İçindekiler

Önsöz	xi
Mezhepsel Çatışma İçerisinde Bahreyn Emek Piyasası: Mezhepçilikten Milliyetçiliğe Geçiş <i>Süleyman Orhun Altıparmak</i>	1
Birleşik Arap Emirlikleri'nde Sosyo-Ekonomik Dönüşümün Emek Piyasasına Etkisi: Ekonomi Politik Bakış <i>Tahsin Yamak</i>	27
Yönetilemeyen Ülkenin Yönetilemeyen Ekonomisi: Irak <i>Zana Baykal</i>	59
İran Ekonomisi, Sınıflar ve Emek Piyasası <i>Abdullah Sayın & Birkan Kemal Ertan</i>	85
Bölgesel Krizler Çerçevesinde Katar'da Değişen Toplumsal Sınıf ve Emek Piyasası <i>Hazal Muslu-El Berni</i>	121

Sosyo-Ekonomik Çerçeve de Kuveyt'te Emek Piyasası ve Sınıf Oluşumu	149
<i>Sinem Cengiz</i>	
Suudi Arabistan'da Ekonomi-Politik Yapı ve Emek Piyasası	183
<i>İsmail Akdoğan</i>	
Umman'ın Ekonomik Yapısı ve Emek Piyasası	215
<i>Rumeysa Ayverdi</i>	
Yemen İç Savaşının Ekonomik Yansıması ve Mevcut Emek Piyasası	243
<i>Betül Doğan-Akkaş & Erhan Akkaş</i>	
Dizin	267

Önsöz

Körfez bölgesi ülkeleri son dönemlerde küresel finansal sistemde ve yatırım faaliyetlerinde önemli aktör haline gelmişlerdir. Dünya ekonomisindeki payları ile diğer ülkelerin dikkatini çeken Arap Körfezinin iktisadi ve siyasi yapısına dair uluslararası literatür de gelişmektedir. Körfez bölgesinin ekonomi politikasını sadece doğal kaynak gelirleri üzerinden ele almak bizleri literatürde tekrara düşme ve çeviri kaynaklarla sınırlı kalma tehlikesiyle karşı karşıya getirmektedir. Bu bağlamda doğrudan petrol gelirlerine odaklanmak yerine bu doğal kaynak bağımlılığının sonuçlarını, politik ekonomi çerçevesinde değerlendirmek daha özgün bir çalışma sağlamıştır. Bu sonuçlar arasında hiç kuşkusuz sınıf oluşumu, emek piyasası ve ekonomik işbirlikçiler bölge dinamikleri dikkate alındığında öne çıkan unsurlardır.

Bu ülkelerde belli bir toplumsal grup ekonomik ayrıcalıklara sahip olmasına rağmen emek piyasasını oluşturan sınıf, bu imtiyazlardan oldukça uzaktır. Emek piyasasına ek olarak, elit sınıfın ya da yöneticilerin ekonomik üstünlüğü ve mevcut iktisadi kurumlarda kilit noktalarda bulunması, oluşan bu refah farklılığını daha da belirgin hâle getirmektedir. Bu sınıfın, ülkelerdeki

politika yapıcılarla olan ilişkileri de oluşan bu imtiyazı tetikle-mektedir. Böylece bu ülkelerde belli bir aileye, kabileye, kimli-ğe ve siyasi görüşe sahip olmak sınıfsal ve ekonomik üstünlük sağlamaktadır. Bu çalışmada bölgenin ekonomik yapısını etki-leyen bütün bu faktörler incelenmiş ve bu etmenler arasında emek gücünün politik ekonomi açısından bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu çalışma bölgesel bir konu bütünlüğü oluşturma amacıyla, sa-dece altı Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkesini (Bahreyn, Bir-leşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Um-man) değil aynı bölgede bulunan diğer ülkeleri de (Irak, İran ve Yemen) kapsamı içerisine dahil etmiştir. Bu ülkeler her ne kadar farklı ekonomi ve sınıf oluşumuna sahip olsalar da benzer tarihsel süreçlerden geçmişlerdir. Ancak bölge ülkeleri arasında zamanla oluşan ekonomik farklılık ülkelerdeki sınıf oluşumunu ve emek piyasasını da farklılaştırmıştır. Bu açıdan bakıldığında benzerliklerin yanı sıra farklılıkları da resmetmek bu çalışmaya özgünlük kazandıracaktır.

Birinci bölümde *Süleyman Orhun Altıparmak* Bahreyn'deki yerli ve yabancı işçiler arasında oluşan sınıfsal farklılıkları incelemiş ve bu farklılıkla birlikte mezhep üzerinden oluşan sınıfsal ya-pılaşmaya tarihsel bir perspektifle dikkat çekmiştir. *Yazar* Bah-reyn'deki iş gücü piyasasının sadece rantiyer sisteme göre şekil-lenmediğini aynı zamanda kimlik ve mezhep çatışmalarının da etkili olduğunu iddia etmiştir. Bu iddiasını da tarihi bir perspek-tifle artan milliyetçilik üzerinden Bahreynlileşme sorunsalını ele alarak desteklemiştir.

İkinci bölümde *Tahsin Yamak*, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaşanmakta olan dönüşüm ile Muhammed bin Zayed'in lider-lik anlayışı ve politik anlayışı arasında bir ilişki kurarak hâliha-zırda yapısal problemlere sahip olan emek piyasasının daha da

sorunlu hâle geldiğini iddia etmiştir. Bu sorunların minimize edilmesi için de *Yamak*, çalışanlara iyi ve dengeli fırsatlar sunan, adil ve üretken bir ücret imkânı tesis eden, kaygılarını/taleplerini serbestçe dile getirme özgürlüğü tanıyan ve örgütlenmeleri ile karar alma süreçlerine katılmalarına imkân sağlayan “insana yakışır iş” merkezli ekonomik ve sosyal politikaların alınmasına yönelik önerilerde bulunmuştur.

Kitabın üçüncü bölümünde *Zana Baykal*, yıllardır süregelen siyasi, güvenlik ve ekonomik sorunlarla mücadele eden Irak’ı incelemiştir. *Baykal*, Irak’ın mevcut ekonomik durumunun kötü bir ekonomiye sahip olmasından ziyade siyasi olarak iyi yönetilemeyişiinden kaynaklandığını iddia etmektedir. *Baykal*, dünyanın en büyük petrol rezervlerinden birine sahip olmasına rağmen Irak’ın ekonomik buhranda olmasının temel nedenleri arasında arka arkaya yaşanan savaşlar nedeniyle güvenlik ve askeri harcamalarının çok fazla olması, bu savaşlar nedeniyle bozulan altyapıların yeniden inşası ve onarımının yanında kronikleşmiş yolsuzluk ve rüşvet gibi temel sorunların olmasına değinmiştir. Bu iddiasını da tarihsel bir analiz ve güncel ekonomik verilerle desteklemiştir.

Dördüncü bölümde *Abdullah Sayın* ve *Birkan Kelam Ertan*, zengin yeraltı kaynaklarına, önemli bir işgücüne ve büyük bir ekonomik potansiyele sahip olan İran İslam Cumhuriyeti’ni incelemiştir. Gerek coğrafi açıdan öneme gerekse zengin yeraltı kaynaklarına sahip olmasına rağmen ekonomik sorunlar yaşayan İran’da işsizliğin kronik bir sorun haline geldiğini vurgulamışlardır. Bu sorunların temelinde de yabancı yatırımcıların ülkeyi pek fazla tercih etmemesi ve ülkenin ABD başta olmak üzere uluslararası aktörler tarafından ekonomik yaptırımlara maruz kalması gösterilmiştir. Bu temel iddialarını desteklemek için *yazarlar*, Direniş Ekonomisi Doktrini’nden yararlanarak

devrim muhafızları ordusu ve vakıfların ekonomideki rolünü, sınıf oluşumu çerçevesinde ele almışlardır.

Beşinci bölümde *Hazal Muslu-El Berni*, kişi başına düşen en yüksek milli gelire sahip Katar'ı incelemiştir. *Muslu-El Berni*, rantiyer bir ekonomiye sahip Katar'da aile ve kabilelere dayalı imtiyazlı bir sınıfın toplumu domine ettiğini ve bu durumun Katar'daki iş gücüne olan yaklaşımı yansıttığını iddia etmiştir. Ayrıca, Katar iş gücü piyasasında sıkı bir hiyerarşinin olduğunu ve vatandaşlarla göçmen iş gücü arasında sınıfsal ve ekonomik üstünlükler açısından bir sıralamanın olduğunu belirtmiştir. Bu iddialarını desteklemek için *yazar*, Katar iş kanununu dikkate alarak özellikle Körfez krizi sonrası ve COVID-19 sürecinde iş gücü piyasasındaki hareketliliğini ve karar vericilerin bu meseleye yaklaşımını incelemiştir.

Altıncı bölümde *Sinem Cengiz*, Kuveyt'in iktisadi ve siyasi yapısını ve ülkedeki sınıf oluşumunu incelemiştir. Ayrıca, imtiyaza sahip ülke vatandaşlarının ve emek piyasasını oluşturmalarına rağmen bu imtiyazlardan yoksun yabancı işçilerin durumunu değerlendirmiştir. Bu doğrultuda *yazar*, kefil sistemiyle birlikte Kuveyt'in özel sektördeki iş gücünü millileştirmeye yönelik çeşitli adımlarını ve ekonomik kalkınma profilini oluşturan 2035 vizyonunu, alanında uzman kişilerle gerçekleştirdiği mülakatlarla destekleyerek tartışmıştır.

Suudi Arabistan'ın siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısını incelediği yedinci bölümde *İsmail Akdoğan*, ülkede hâkim olan rantiyer ekonomi kavramını derinlemesine tartıştıktan sonra bu ekonomik yapının toplumsal ve siyasal yansımalarını ele almıştır. Ayrıca mevcut siyasi ve ekonomik yapının emek piyasası üzerindeki etkisini yabancı işçilere ve Suudi toplumunun sosyo-ekonomik sorunlarına dikkat çekerek tartışmıştır. Son olarak da Suudi Arabistan'daki sosyo-ekonomik dönüşüm programları

çerçevesinde ulusal vizyonun muhtemel fırsat ve risklerini incelemiştir.

Sekizinci bölümde *Rumeysa Ayverdi*, bölgedeki diğer ülkelere kıyasla daha düşük petrol gelirine sahip Umman'ın yaşadığı ekonomik sorunları ve artan işsizliği incelemiştir. Bu çerçevede *Ayverdi*, öncelikli olarak, Umman'ın ekonomik ve sosyo-ekonomik yapısını resmetmiş, sonrasında da iş gücünü millileştirme kapsamında Ummanlılaştırma politikasını ve işsizlik konusunu ele alarak iş gücü piyasasına yönelik yasal düzenlemeleri incelemiştir.

Son bölümde ise *Betül Doğan-Akkaş* ve *Erhan Akkaş* hem bölgenin hem de dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Yemen'deki iç savaşın ekonomik yansımalarını ve ülkenin iş gücü piyasasını incelemiştir. *Yazarlar* Yemen'in politik ekonomisinin tarihsel geçmişini resmettikten sonra iç savaşın yansımalarını bölünmüş devlet vurgusu yaparak tartışmışlardır. Bölüm, özellikle ikili merkez bankası ve değişen vergi sistemlerini ele aldıktan sonra bu sürecin iş gücü piyasasına etkilerine ve genç nüfustaki işsizliğe dikkat çekmiştir.

Alanında uzman meslektaşlarımla birlikte hazırladığımız bu kitabın, özellikle literatürde çok fazla yer bulmayan iş gücü piyasasına olan vurgusuyla, Orta Doğu ekonomisi literatürüne katkı sağlayacağını temenni ediyoruz. Bu kitabın oluşumuna derin tartışmaları içeren bölümleriyle katkı sağlayan meslektaşlarıma değerli katkıları ve bu iş birliği sürecinde gösterdikleri hassasiyet için teşekkür ederim. Bu vesileyle birçok çalışmamda olduğu gibi bu çalışmada da fikrî katkısını eksik etmeyen kıymetli hocam Mehmet Asutay'ı anmak isterim. Bu kitap projesinin ilk adımını attığımız İKAM'ın o dönemki direktörü Taha Eğri'ye hususiyetle teşekkür ederim. Kitabın hazırlık sürecinde desteklerini esirgemeyen İktisat Yayınları Editörü Merve Soylu'ya, İktisat

Yayımları'nın diğer değerli çalışanlarına ve İKAM direktörü Necmettin Kızılkaya'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca kitabın hazırlık sürecinde birikimlerini benimle paylaşan ve uzun tartışmalarımıza vakit ayıran kıymetli dostlarım Mücahit Özdemir, Öznur Özdemir, Harun Şencal ve İsa Yılmaz'a da teşekkür etmek isterim. Son olarak, kıymetli eşim Betül'e ve oğlum Mahmud Kerim'e kitabın hazırlık sürecinde bana gösterdikleri anlayış ve daimî yoldaşlıkları için minnettarım.

Erhan Akkaş

Haziran 2022-Ağrı